

مردی از جنس شعر و هنر

سید رضا صداقت حسینی*

علی اصغر بنایی معمار یزدی (۱۲۸۷ - ۱۳۶۱ ش.)

حاج علی اصغر بنایی معمار یزدی در سال ۱۲۶۳ ش. در مشهد قدم به عرصه هستی نهاد. خانواده او اصالتاً یزدی بوده و پدرش، حسین، در سال ۱۲۸۷ ق. اثر یزد به مشهد مقدس مهاجرت نمود (بنایی معمار یزدی، ۴۷۱).

او در سن هفت سالگی به مکتب‌خانه رفت و مدت چهار سال مشغول تحصیل بود. دوازده سال پیش‌تر نداشت که برای آموختن شغل بنایی نزد استاد زین‌العابدین یزدی رفت و چند سال در خدمت ایشان بود. پس از آن به خدمت استاد حسن عموی کاشانی معمار رفت و سه سال از دوران عمرش را نزد ایشان سپری نمود و اغلب کارهای باستانی را از او فرا گرفت. او در زمستان به ترسیم نقشه و کارهای طراحی می‌پرداخت و شب‌ها از محضر میرزا عبدالرحمان مدرس، دروس خلاصه‌الحساب و هندسه را می‌آموخت (همان، ۴۷۱-۴۷۲).

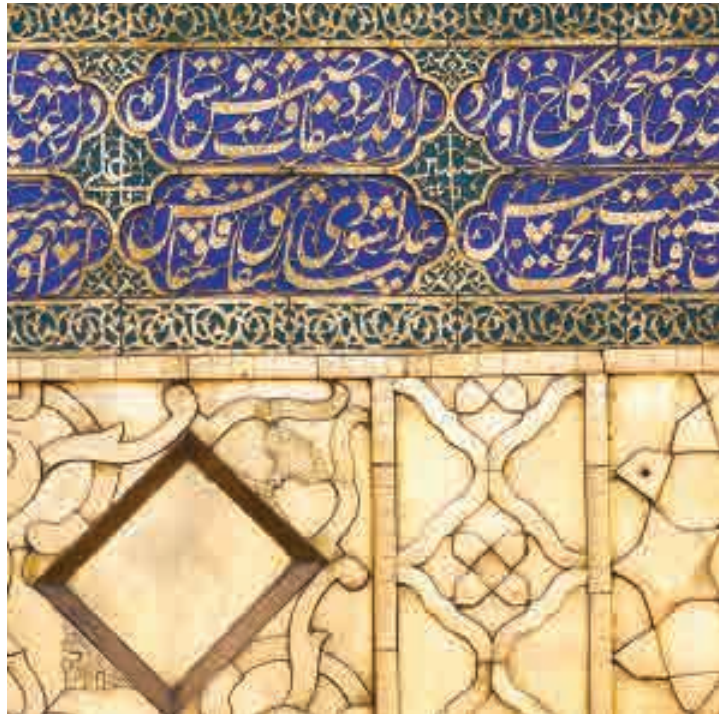
استاد بنایی دارای ضمیری پاک و روشن، قریحه‌ای تابناک و روحی آزاد و مستقل بود (خاضع، ۶۰/۱). او اثر معماران دوره تحول بود و هم به شیوه کهن، معماری را در کنار اساتید این فن آموخت و هم با فنون جدید معماری آشنا گردید. وی مانند اسلاف خود، عمارت دنیا را با عمارت دل درمی‌آمیخت و دل در گرو محبت خدا و اولیای او داشت و با همین محبت، در امور جدید گسترش شهر مشهد و توسعه مجموعه حرم رضوی که مقتضای دوران جدید بود، مشارکت می‌نمود (جان‌نثاری، ۱۱۱-۱۱۲).

استاد بنایی یزدی در سال ۱۳۱۰ ش. همکاری خود را با شهرداری مشهد در حوزه شهرسازی آغاز نمود. تبخّر او در معماری کهن و همچنین آشنایی‌اش با فنون جدید نقشه‌برداری، نقش بسزایی در پیشرفت و تکامل او در حوزه شهرسازی داشت. از جمله مهم‌ترین اقدامات عمرانی وی می‌توان به اجرای نخستین طرح توسعه میدان حرم مطهر حضرت امام رضا (علیه‌السلام) اشاره نمود. او برای اجرای این کار بر مبنای نقشه تهیه شده، خانه‌هایی را که در طرح

سرانجام استاد احمد نجفی خرنجانی، در سن ۸۷ سالگی در تاریخ ۱۷ تیرماه ۱۳۶۱ ش. درگذشت. استاد خرنجانی بی‌شک سهم بسزایی در تعالی و تداوم هنر خوشنویسی این مرز و بوم دارد و فقدان ضایعه اسف انگیزی برای دوست‌داران خط و هنر ایران است (فصلنامه هنر، ش ۱۸۳/۱).

منابع:

آقا شیخ محمد، مریم و نوری نشاط، سعید. (۱۳۷۷). گلزار مشاهیر؛ زندگینامه درگذشتگان مشاهیر ایران ۱۳۵۸-۱۳۷۶. چاپ اول تهران. انجمن آثار و مفاخر فرهنگی ایران با همکاری نشر برگ زیتون. راهگیری، علی. (۱۳۶۴). تذکره خوشنویسان معاصر. چاپ دوم. تهران. امیرکبیر.
فضایلی، حبیب‌الله. (۱۳۹۰). اطلس خط؛ تحقیق در خطوط اسلامی. تهران. سروش.
گرجیان، محمدجواد. «سخنی در آستانه سالروز میلاد هشتمین اختر تابناک آسمان ولایت و امامت». ماهنامه کانون. ش ۸۵. مهر ۱۳۸۷.
مشار، خان بابا. مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی از آغاز چاپ تاکنون. شش جلد. تهران. انتشارات مؤلف. بی‌تا.
مهران، محمد. «ضریح جدید». مجله نامه آستان قدس. شماره ۱. تیرماه ۱۳۳۹.
نیرومند، کریم و زعفری، کریم. (۱۳۴۷). سخنوران و خطاطان زنجان. چاپ اول. زنجان. انتشارات مؤسسه مطبوعاتی زعفری.
«هنر کتیبه‌نگاری آخرین بازمانده خویش را از دست داد» (در سوگ استاد زنجانی)، فصلنامه هنر. شماره ۱. پاییز ۱۳۶۱.

* کارشناس ادبیات فارسی و پژوهشگر.
جیمیل: ۲reza@sedaghat.com@gmail.com

استاد بنایی یزدی علاوه بر تبحر و مهارتی که در معماری داشت، در سرودن شعر نیز دستی توانا داشت، به طوری که دو اثر از ایشان به نام‌های دیوان شعر و گلستان راز باقی مانده است (خاضع، ۶۰/۱-۶۱).

منابع:

- بنایی معمار یزدی، علی اصغر. (۱۳۲۹). دیوان بنایی. تهران. کتابفروشی علمی.
- _____. (۱۳۳۳). گلستان راز، مشهد. چاپخانه طوس.
- جان‌نثاری، رضا. استاد حاج‌علی اصغر بنایی معمار، گلستان هنر، ش ۳. ۱۳۸۵.
- خاضع، اردشیر. (۱۳۴۱). تذکره سخنوران یزد. حیدرآباد دکن. کتابفروشی خاضع.

تخریب قرار داشتند، با پرچم سرخ نشان می‌گذاشت و بعد، عملیات اجرایی آن را شروع می‌نمود. با اجرا و اتمام این طرح، خیابان‌های امام رضاع) و طبرسی مشهد به‌وجود آمدند. او در سال ۱۳۱۲ ش. به همکاری خود با شهرداری مشهد خاتمه داد و مدتی بعد به کربلای معلی مسافرت نمود. وی پس از مراجعت از زیارت مرقد مطهر امام حسین (علیه‌السلام) در سال ۱۳۱۴ ش. هم‌زمان با شکل‌گیری جدید اصناف در مشهد، رئیس صنف معماران مشهد گردید (همان‌جا).

از اقدامات مهم او طی این سال‌ها می‌توان به اجرای طرح‌هایی در حوزه حرم مطهر حضرت رضا (علیه‌السلام) اشاره نمود. از آن جمله یکی از گلدسته‌های حرم مطهر که در اثر زلزله آسیب دیده و در آستانه ویرانی بود، در سال ۱۳۲۷ ش. با کمترین خرابی توسط وی مرمت گردید. مرمت گنبد اصلی حرم دیگر فعالیت او بود که بر اساس طرح پیشنهادی‌اش، سازه‌های فلزی پیرامون گنبد مذکور ساخته و شکاف‌های گنبد با سیمان و بتن پر شد و عملیات مذکور با موفقیت هر چه تمام‌تر به اتمام رسید (همان، ۱۱۳-۱۱۴).

از اقدامات دیگر او برای آستان مقدس رضوی طرح نخستین ساختمان چهارطبقه در مشهد بود که در ضلع شرقی فلکه حرم ساخته شد. او همچنین ساختمانی برای بنایان مشهد احداث نمود که به بناخانه معروف شد. از دیگر فعالیت‌های عمرانی وی در مشهد، احداث مسجد بناها در خیابان خسروی بود که هزینه آن را نیز خودش پرداخت نمود (همان، ۱۱۴).

بنایی یزدی در طی فعالیت قریب به چهل سال به عنوان کارشناس معتمد آستان قدس رضوی و شهرداری و استانداری، هیچ حقوقی از آنجا دریافت ننمود و زندگی‌اش را تنها از راه ساختن بناها و ساختمان‌ها و اجاره و فروش آنها می‌گذراند. او مانند اسلاف خود به ابزار کار بسیار اهمیت داد و حتی گونیا و خط‌کش‌های خاص و سفارشی برای کارهایش تهیه می‌کرد که تا مدت‌ها پس از وفاتش نیز باقی بود. وی برای ترسیم نقشه‌ها از کاغذ ضخیم و محکمی استفاده می‌کرد و آن را با میخ و پونیز به میز چوبی رسم می‌چسباند. در مواد و مصالحی هم که در ساختمان‌ها به کار می‌برد، دقتی ویژه داشت و خود بر ساخت آنها، به‌ویژه مواد حساسی مانند سفال و آجر منقوش نظارت می‌نمود (همان‌جا).

استاد بنایی در اواخر عمر بر اثر ابتلا به غده مغزی دچار فراموشی شد و سرانجام در تاریخ دهم آذر سال ۱۳۴۱ ش. در سن ۷۹ سالگی دار فانی را وداع گفت. به دستور استاندار وقت، سیدجلال تهرانی پیکر او در حرم مطهر رضوی به خاک سپرده شد (همان، ۱۱۵).